

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ

Доленко Катерина
здобувач I курсу освітнього ступеня магістр спеціальності 011 Освітні науки,
методист кафедри образотворчого,
декоративно-прикладного мистецтва та технологій
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник –
доктор педагогічних наук, професор,
заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та
технологій Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Бучківська Галина

ЛЯЛЬКА-МОТАНКА: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО АВТОРСЬКОГО БРЕНДУ (DOLL BUCHKIVSKI)

Вступ. У сучасному гуманітарному дискурсі дедалі більшої ваги набувають дослідження, спрямовані на осмислення трансформацій традиційної культури в умовах глобалізаційних процесів і цифрового середовища. Українська лялька-мотанка як елемент матеріальної та духовної спадщини постає об'єктом міждисциплінарного аналізу, поєднуючи етнографічні, мистецтвознавчі, педагогічні та культурологічні виміри. Дослідження сучасних авторських інтерпретацій мотанки дозволяє простежити механізми збереження традиції через творчі інновації та нові форми культурної репрезентації.

Мета статті – висвітлити процес інтеграції традиційних символічних кодів ляльки-мотанки у сучасний мистецький простір через діяльність бренду DOLL BUCHKIVSKI.

Основний текст. Походження ляльки-мотанки пов'язане з архаїчними світоглядними уявленнями східних слов'ян, у яких предмети матеріального світу наділялися сакральною силою. Найдавніші вузликові ляльки, створені з тканини, трав або ниток, виконували функцію захисних символів і були тісно пов'язані з аграрним календарем та родинною обрядовістю. У традиційному середовищі мотанка не трактувалася як іграшка у сучасному значенні, а виступала своєрідним посередником між людиною та сакральним простором. Як зазначає Ірина Вербіцька: «спіраль – це один з найдревніших символів вічності і безконечності буття, символ родючості й нового народження <...> в основу виготовлення української ляльки-мотанки теж покладена спіраль» [2, 185].

Символічна мова мотанки формується через взаємодію матеріалу, кольору та композиції. Використання натуральних тканин, відсутність швів і техніка намотування підкреслюють її ритуальну природу. Відсутність індивідуалізованих рис обличчя

інтерпретується як спосіб уникнення персоніфікації предмета та збереження його оберегової функції. Хрест на обличчі пов'язують із давніми уявленнями про сонячну гармонію та космічний порядок. Наталія Манчук підкреслює, що «повна відсутність обличчя або його умовна наявність у вигляді хреста; символічність кожного елементу одягу мотанки (спідниця уособлювала землю, сорочка – три часи: минуле, сьогодення і майбутнє, хустка або стрічка – зв'язок із небом)» визначають її пластичну мову [4, с. 15].

У системі українського народного мистецтва мотанка поєднує ознаки декоративно-прикладного виробу, обрядового атрибута та культурного символу. Вона «відзначається багатством тематики, розмаїттям матеріального втілення, своєрідністю пластичного, орнаментального та колірного рішень» [3, с. 53]. Її функціонування на перетині ремесла, художньої традиції та світоглядної практики дозволяє розглядати мотанку як форму збереження колективної пам'яті та культурної тяглості.

Дослідники наголошують, що народні ляльки змінювалися разом із культурним середовищем, проте зберігали основні принципи декоративності, лаконізму та символічності. За спостереженням Алли Шушкевич, «народні ляльки упродовж століть змінювалися, але в них зберігалися основні традиційні принципи декоративного силуетного зображення <...>. Якщо раніше вони мали обрядовий зміст і були глибоко символічними, то сьогодні переважно втратили цю складову і перетворилися на мистецтво» [7, с. 5].

Традиційні ляльки-мотанки класифікувалися за функціональним призначенням, що визначало їхню форму та символіку. Частина з них була пов'язана з господарською магією, як от «Десятиручка», що символізувала працелюбність і допомогу в домашніх справах. Інші виконували функцію забезпечення добробуту, як «Круп'яничка», наповнена зерном, або підтримували гармонію родинних стосунків, як парні композиції «Нерозлучники». Окрему групу становили апотропеїчні ляльки, призначені для захисту дітей та дому, а також мотанки, пов'язані з ритуалами досягнення бажаного результату чи очищення від негативу [3, с. 54].

Сучасний етап розвитку культури характеризується активним переосмисленням фольклорної спадщини як ресурсу культурної самоідентифікації. Те, що раніше функціонувало переважно у магічно-обрядовому контексті, нині набуває статусу мистецького об'єкта, елементу дизайну та інструменту культурної комунікації. Водночас сучасні авторські інтерпретації мотанки зберігають зв'язок із її архаїчними витоками, що забезпечує спадкоємність символічної мови та стійкість культурних сенсів.

У цьому контексті показовим є формування авторського бренду DOLL BUCHKIVSKI, що виріс із багаторічної педагогічної, мистецької та дослідницької діяльності Галини Бучківської, Валентини та Софії Греськових [5]. Доктор педагогічних наук, професор Галина Бучківська та кандидат педагогічних наук, професор Валентина Греськова, обидві – заслужені діячі мистецтв України, є провідними фахівчинями у сфері мистецької педагогіки та етнохудожнього виховання. Очолюючи ключові структурні підрозділи Хмельницької

гуманітарно-педагогічної академії, вони формують власні наукові школи, активно залучаючи молодь до вивчення й розвитку традиційного мистецтва. Їхній багаторічний творчий тандем втілюється у відомому авторському бренді, що поєднує фольклорні традиції Поділля із сучасними художніми практиками. За вагомих внесок у розвиток освіти та культури дослідниці відзначені державними нагородами й преміями у галузі мистецтва та педагогіки [1].

Важливим етапом культурно-освітньої діяльності стало створення у 2005 році в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії музею народного декоративно-ужиткового мистецтва, який функціонує як простір збереження традицій і водночас як навчальна лабораторія підготовки молодих митців [6]. Студенти, залучені до цієї творчої школи, є постійними учасниками мистецьких конкурсів і виставкових проєктів, що засвідчує її освітній та культуротворчий потенціал.

Мистецька практика сестер Бучківських зосереджена у сфері етнодизайну та декоративно-прикладного мистецтва, де поєднуються традиційні ремісничі техніки й сучасні художні пошуки. Їхній творчий доробок охоплює художню обробку шкіри, текстильні об'єкти та авторські ляльки-мотанки, у яких застосовано традиційні принципи композиції, орнаментики й матеріалу. У 2020 році до творчого тандему долучилася Софія Греськова, що забезпечило міжпоколіннєву спадкоємність авторської школи [6].

У межах бренду DOLL BUCHKIVSKI сформовано впізнавану художню концепцію, у якій традиційна мотанка постає як сучасний мистецький об'єкт. Характерною ознакою авторських ляльок є використання символічних елементів, зокрема «вузла щастя» та мотиву «дерева життя», що підкреслюють їх зв'язок із архаїчними уявленнями про гармонію світу. У цьому сенсі ляльки постають як «можливість доторкнутися до глибинних сакральних витоків української автентики в сучасному полікультурному світі» [6].

Міжнародна репрезентація творчості майстринь засвідчує інтеграцію авторської школи у глобальний культурний простір. Їхні ляльки-мотанки представлені у громадських та приватних колекціях понад тридцять країн світу, експонувалися на міжнародних виставках, зокрема під час «Днів України у Македонії» у місті Скоп'є (2011). Після початку повномасштабної війни мистецька діяльність набула також виразного соціального виміру: ляльки регулярно передаються на благодійні аукціони для підтримки Збройних Сил України, а з 2023 року експонуються на виставкових проєктах «100 мотанок заради миру» у містах Японії [6].

Висновки. Отже, лялька-мотанка постає як складний культурний феномен, що поєднує архаїчні світоглядні уявлення, обрядові практики та художні форми народного мистецтва. У сучасному культурному середовищі її функція трансформується, набуваючи нових форм репрезентації та комунікації. У цьому контексті бренд DOLL BUCHKIVSKI розглядаємо як приклад успішної інтерпретації традиційної ремісничої практики у форматі сучасного

культурного продукту, здатного зберігати символічні коди народної культури та водночас розширювати їхню присутність у міжнародному мистецькому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучківська Галина Вікентіївна / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://surl.li/uiqbgk> (дата звернення: 28.02.2026).
2. Вербіцька І. О. Лялька-мотанка—художній оберіг у декоративно-прикладному мистецтві України. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2012. Вип. (1). С. 184–188.
3. Кириченко Р. В. Розвиток національної самосвідомості здобувачів освіти засобами технології виготовлення ляльки-мотанки. Індустрія моди. Fashion Industry. 2024. Вип. 1. С. 51–60.
4. Манчук Н. Особливості формоутворення народної дитячої іграшки в дизайні. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 42 (2). С. 11–18.
5. Понад 100 ляльок-мотанок презентують на виставці у музеї історії міста / Хмельницька міська рада. URL: <https://surl.li/dsxtxg> (дата звернення: 27.02.2026).
6. Руса Т. Мотанки з маминої світлиці. Проскурів. 2025. URL: <https://surl.li/qlghdn> (дата звернення: 27.02.2026).
7. Шушкевич А. Ф. Народна лялька. Технологія виготовлення : навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2014. 200 с.

Кучер Марія
здобувач IV курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 024 Хореографія
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник –
заслужений артист України, доцент, доцент кафедри хореографії
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Качуринець Сергій

ЗБИРАЧ ТАНЦЮВАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРУ ЯК МЕДІАТОР ТРАДИЦІЙ

Вступ. Танцювальний фольклор є особливим способом збереження колективної пам'яті, у якому відображено досвід спільноти, її символічні уявлення та соціальні практики. У сучасних умовах природне середовище побутування народного танцю звужується: трансформуються ритуальні функції, послаблюється міжпоколінна передача, зникають носії локальних варіантів. За таких обставин особливої ваги набуває діяльність збирача танцювального фольклору – фахівця, який забезпечує не лише фіксацію рухового матеріалу, а й передачу його культурних і смислових контекстів.

Мета статті – дослідити специфіку роботи збирача-хореографа як медіатора між минулим досвідом громади та сучасними практиками.

Основний текст. Ще на початку XX століття Василь Верховинець наголошував: «Збирати танцювальний матеріал – це наш спільний обов'язок <...> коли ми вивчимо самі й заохотимо інших вивчати справжній народний танець, то тим самим збережеться його правдива краса й відновиться його слава» [1, с. 7]. Ця думка зберігає актуальність і сьогодні, адже збирач фактично виступає посередником між живою традицією та її подальшим існуванням у науковому, освітньому й сценічному просторі.